

HOMOEROTISME I POESIA LGTB A LA CIUTAT DE VALÈNCIA

2023-24 Innovació docent i iniciació a la investigació en educació
lingüística i literària

Homoerotisme a la ciutat de València, memòria i homenatge

Òscar Cirujeda

Pau Company

Vicent Magraner

1. Introducció	3
1.1. Justificació i contextualització	3
1.2. Objectius principals	4
2. Desenvolupament curricular	4
2.1. Competències específiques	4
2.2. Sabers bàsics	6
3. Seqüències d'activitats	6
3.1. Abans	6
3.2. Durant	14
3.3. Després	21
4. Avaluació	22
5. Ruta	22
5.1. Itinerari	22
5.2. Explicació poètica	24
6. Conclusions	26
7. Bibliografia	27

1. Introducció

1.1. Justificació i contextualització

Aquesta proposta, mitjançant la qual pretenem portar l'alumnat a tot un seguit de llocs icònics de la ciutat de València on pren protagonisme l'homoerotisme i des d'on contemplarem diferents poetes i les seues obres, està adreçada a un públic jove. Això és perquè és important que coneguen la història negra d'alguns llocs de la ciutat mentre es nodreixen d'una poesia que ha estat canònicament destinada a l'ostracisme. Els introduïrem en el tractament de la poesia en profunditat a l'aula i aprofitarem l'existència d'un autor reconegut en aquest camp per a treballar l'aproximació a aquest tipus de poesia i els elements que la riguen, des de temàtica a actituds envers aquest grup de la societat, històricament invisibilitzat i perseguit.

Per això, proposem un segment destinat a primer de batxillerat, per tal de tindre prèviament ja una educació poètica i lírica assabentada. El seu nivell, per tant, serà el suficient per a entendre, tant les parts temàtiques o històriques i les seues implicacions, així com també les parts poètiques i líriques més importants i, no solament això, sinó les circumstàncies que fan d'aquesta poesia tan especial.

A més, està previst que aquesta activitat es porte a terme a l'IES Pedreguer, ja que hem volgut recuperar la figura de Vicent Pons, que va ser un poeta homosexual natural precisament d'aquest poble. Així mateix, i juntament amb la figura d'un altre poeta alacantí, concretament d'Elx, com és Gaspar Jaén, ens endisariem en el tractament de la poesia homoeròtica a través d'autors actuals.

Per últim, caldria apuntar les dates on es realitzaria aquesta ruta. Nosaltres hem escollit el segon trimestre, ja que, en primer lloc, considerem que allò que tractem no és un tema qualsevol i que, per tant, cal tenir un mínim grau de confiança i de conèixer-se bé per a poder tractar-lo amb naturalitat, cosa que ens ha fet descartar fer-la al primer trimestre i, en segon lloc, pensem que en el segon trimestre els alumnes no estan tan agobiats i és més senzill fer una activitat d'aquestes característiques.

1.2. Objectius principals

L'objectiu general seria, per tant, arribar a obrir a l'alumnat un nou horitzó sobre llocs, esdeveniments, personatges passats i contemporanis i obres relacionades amb el vessant LGTB i l'homoerotisme a la poesia.

Així mateix, es pretén que els alumnes aprofundisquen en l'anàlisi poètica i en l'acostament d'autors desconeguts, que treballen la diversitat afectiva a través de la història de la literatura LGTB en català i així conscienciar-los en unes postures obertes i empàtiques, i donar-los la possibilitat de conèixer el seu territori i la seua història des d'una perspectiva diferent.

2. Desenvolupament curricular

2.1. Competències específiques

El currículum de València en l'etapa de Batxillerat es fonamenta en el treball d'un seguit de competències específiques (12 en total), com ja sabem. Així doncs, a continuació mostrarem aquelles que es troben clarament presents en la proposta que oferim:

-CE 2. Competència de comunicació ètica

2.1 Identificar i rebutjar, de manera autònoma i reflexiva, els usos discriminatoris i manipuladors de la llengua, a partir de la reflexió i l'anàlisi dels elements verbals i no verbals utilitzats en el discurs.

2.2 Fer servir un llenguatge no discriminatori, no manipulatiu, veraç, honest, no agressiu i ètic en els diferents processos de producció discursiva, d'interacció i de mediació, en els àmbits personal, educatiu, social i professional.

2.3 Fer servir estratègies per a la gestió dialogada de conflictes i l'organització de tasques cooperatives en els àmbits personal, educatiu, social i professional.

-CE 3. Competència en comprensió oral

3.1. Escoltar, interpretar i valorar, de manera pautada, textos orals i multimodals complexos de diferents àmbits, reflexionant sobre el contingut i la forma, i avaluar la seua qualitat, la seua fiabilitat i la idoneïtat del canal utilitzat.

3.2. Aplicar estratègies variades per a interpretar el sentit global, l'estructura i la informació rellevant de textos orals i multimodals complexos i analitzar la interacció entre els diferents codis.

3.3. Extraure i interpretar informació dels textos orals i multimodals complexos, dels elements no verbals i prosòdics, identificar incongruències entre text i elements no verbals, valorar de manera crítica i raonada els continguts, el propòsit del text i la intenció de la persona emissora.

-CE 4. Competència en comprensió escrita i multimodal

4.1. Llegir, interpretar i valorar, de manera pautada, textos escrits i multimodals complexos, amb atenció preferent a textos acadèmics i dels mitjans de comunicació, avaluant la seua qualitat, fiabilitat i la idoneïtat del canal utilitzat.

4.2. Aplicar estratègies en textos complexos per identificar el sentit global i la informació rellevant, l'estructura i la intenció de la persona emissora, realitzant les inferències oportunes i amb diferents propòsits de lectura.

4.3. Valorar, de manera guiada, la forma i el contingut dels textos, la intenció de l'emissor i l'eficàcia dels procediments comunicatius usats.

-CE 5. Competència en expressió oral

5.1. Produir discursos orals formals, de manera pautada, en diferents suports amb rigor, coherència, cohesió i adequació atenent les convencions pròpies dels diferents gèneres discursius.

5.2. Planificar, assajar i avaluar, amb guia docent, discursos orals formals sobre temes d'interès científic i cultural i de rellevància acadèmica i social assegurant la seua adequació a la situació comunicativa.

-CE6. Competència en expressió escrita i multimodal

6.1. Produir, de manera pautada, textos acadèmics escrits i multimodals que responguen a la situació comunicativa amb adequació, coherència, cohesió i correcció sobre temes curriculars o d'interès social i cultural.

6.2. Utilitzar coneixements i estratègies, de forma puntualment guiada, per enriquir els textos, i atendre els aspectes discursius, lingüístics i d'estil, amb precisió lèxica, incloent-hi la terminologia específica corresponent, i la correcció ortogràfica i gramatical.

-CE7. Competència en interacció oral, escrita i multimodal

7.2. Implicar-se activament amb actitud dialogant i d'escolta activa, amb un discurs ben fonamentat.

7.4. Demostrar empatia i respecte per les necessitats, idees i motivacions d'altres interlocutors, afegint argumentacions amb capacitat crítica.

-CE11 Competència literària

11.1. Llegir, analitzar i interpretar obres literàries, a través de l'anàlisi dels elements interns i externs, de la seua relació amb la significació i el context sociohistòric, fent ús d'un metallenguatge apropiat.

11.4. Crear, recrear i participar activament en actuacions d'intenció o contingut literari (recitals poètics, representacions teatrals, interpretació de textos musicats, exposicions artístiques, performances), partint de models que relacionen altres arts i fan valer el coneixement literari i el plaer cultural.

2.2. Sabers bàsics

Les competències es connecten entre aquestes i amb els sabers mitjançant l'actuació de l'alumnat en diferents contextos de la realitat. Així doncs, cal esmentar la importància dels sabers bàsics, que es divideixen en tres blocs, i que fan referència al conjunt de coneixements, destreses, actituds i valors de la matèria que cal que tot l'alumnat arribe a mobilitzar per a poder adquirir les diferents competències específiques.

Així, podríem destacar pel que fa al primer bloc, de Llengua i ús, l'aprofundiment en l'ètica i el respecte mitjançant la consciència i les actituds i el bon ús d'un llenguatge no discriminatori i igualitari, així com els dos restants, d'Estratègies comunicatives i de Lectura i literatura, on es recullen els aspectes necessaris per als processos de producció, recepció, interacció, mediació, gestió de la informació i reflexió, i sobre el desenvolupament de la competència literària, respectivament.

3. Seqüències d'activitats

3.1. Abans

Aprofitant el 75é aniversari de la declaració universal dels drets humans i la també declaració universal posterior a la ciutat de València dels drets sexuals visualitzarem, primer, un documental de RTVE al voltant de la lluita pels drets de les persones LGTB anomenat "Peligrosos y enfermos". Una vegada visualitzat, explicarem les raons del perquè de la declaració dels drets humans i dels drets sexuals derivats i organitzarem una activitat d'aula

en què hauran de reflexionar, a través d'un article d'opinió, de les violacions sistemàtiques als articles dels drets humans i sexuals que es traspuen de les explicacions i experiències del documental. Obrirem un debat a l'aula al voltant del seus articles d'opinió que servirà de teló per a introduir els dos autors que encetaran el ventall poètic homoeròtic. Per un costat, abordarem el rescatament de la figura de Vicent Pons, poeta del poble homosexual, que va elaborar una veu pròpia al voltant de diverses temàtiques, entre elles les seues aspiracions, reflexions i amors. Tractarem com va ser la seua vida i analitzarem dos poemes: "Cançó de pluja" i "niu fecund" . Després, tractaríem la figura de Gaspar Jaén, alacantí també, en aquest cas d'Elx, i explicaríem la seua relació estreta amb la seua creació poètica, la seua vida i les traces que dibuixen alguns dels seus poemes "Cambra de mapes" i "De l'amant a l'amat". Tot seguit, agruparíem la classe en grups de quatre i repartiríem un poema per grup d'autors diversos d'aquesta temàtica per a la seua anàlisi i posada en comú a classe. El poema que els tocarà serà un dels que llegiran durant la ruta.

Se'ls explicarà que tot allò treballat els servirà per a aprendre dels sentiments, injustícies i incomprensions humanes que com a futurs ciutadans estem obligats a explicar i reflexionar per a no caure en el mateix procedir i que, perquè cale en el seu interior, visitarem, juntament amb el professor d'història, els llocs més destacables al nostre territori de la persecució històrica cap a aquestes persones, encarnades en la ciutat de València i els seus emplaçaments històrics.

Vicent Pons i Fornés

Cançó de pluja

De tot el que tinc, de tot el que vull
tan sols un record que no em fa profit,
l'amarga tristor i el resentiment
de no haver pogut tindre't a prop meu.
Te'n vares anar sense haver estat
no has dit el per què i mai no ho diràs;
després no hem sigut res que es puga dir
sols érem dos morts trepitjant la nit.
La nit va finir, allò nostre també,
ara tu eres por i jo sóc el vent.
Ni falta que fa que parles amb mi
serem sols cançó que no tindrà fi.

Serem un poema que ningú no ha fet,
un gest que fa riure si plora i no véns,
però un dia no lluny que el món siga roig
i sols la bandera ens porte avant,
serem la cançó cantada cridant,
estrofa sens versos, poema incordiant;
després, sols després, serem els amants
de versos que hem fet sofrint i lluitant.

Niu fecund

El teu cos és niu fecund
d'on podria nàixer la llibertat
sempre desitjada i desconeguda alhora.
Podríem emprendre el vol cap a on és viva l'esperança?
Ens vàrem mirar als ulls, espills quotidians,
i les nostres ales ens varen unir
mentre un bes era l'inici del nostre primer vol.

Gaspar Jaén

Cambrà de mapes. 1

Ara la teua absència és mà que fa nit negra
la nit que ara m'esglaia. Te n'has anat amic
i no em queden gemecs ferits per a plorar-te.
La teua llunyania em sobta tots els dies
des de totes les cambres. Hauré d'anar -me'n
ja d'aquesta ciutat buida que s'ha tornat desert
i on he estat tan feliç mirant el riu amplíssim,
pulsera d'alberedes, un collar de colomes.
Hauré d'anar -me'n ja cap a la llum primera.
I un mes darrere l'altre, i un any i un altre any
he d'anar oblidant la llum d'aquesta casa.
Faré una altra ciutat que els teus ulls no han de veure.
No et contaré més somnis, ni països fantàstics,
ni tractats de dragons que amb colors assenyalen

rutes d'or i canyella en la pell, flors del mapa.
No et contaré ja històries d'aquesta ciutat clara
on m'he quedat tan sol. No tornaré a inventar
mapes dels mars d'Itàlia, repúbliques tan belles.

Tota la vella Europa he vist dins dels teus ulls
i qui sap si mai més tornarem a anar junts
per les rutes del món, ni mirar les mateixes
alegries, ciutats, els amors prohibits.
Els grans parcs de Berlin. Jardins i estius de Viena.
Primaveres de Londres, tulipes a les places.
Les torres de Verona. Sant Marc. El Capitoli.
Pluges fines de Roma. Dies de roses , Praga.
El vespre aquell a Gènova mirant els barris bruts,
la mar des dels turons, esperant el vaixell.
Ara ho recorde i fora, un nou novembre plou.

De l'amant a l'amat, II

Veuràs els ulls d'uns altres, la veu, el riure, mes
mai entre uns altres braços, vora cap altre cor,
enlloc no has de trobar un esclat com aquell,
imant, claror, tempesta que ens unia les forces,
tro, florida, coltell que esgarrava la roba,
doll de l'aigua més fresca que dins del pit naixia,
el delit i l'afecte que encén l'esguard dels homes,
senyals d'amor estrany dins d'un món que dormia.

Mai no ens posseirà de nou l'amor aquell
que en els dits ens va créixer i en el temps arrelava.
No haurem d'aprendre mai, com plegats, tantes coses
de les terres esteses enllà de l'horitzó,
de ciutats i de llibres, el gust de nous licors.
Dels vells laments d'amor no se'ns omplirà el temps,
del saber que el temps dóna i que conforma la vida.
No t'hauran d'oferir tan amenes paraules,
tan extensos crepuscles, un ramell amb més flors,

un jardí tan ple d'arbres, un riu tan assenyat.
Amb semblant insistència no et farà ningú versos.

Per a repartir a classe:

Llorenç Moyà

VII

Per què ha de ser pecat, amor, estimar
l'AMOR?, si aquell que estima porta encesa
una torxa a cada ull. Pit que s'avesa
a estimar ja no és carn, és mos de pa

que es lliura tot puríssim al besar
sense cap límit, sense cap sorpresa
que el faci avergonyir. Dolça mollesa
que en començar sols vares dar la mà

i ara ho trobes tan lleu, tan poca cosa,
que ja et vols esfullar com una rosa
i sense encloure't dins un braç ben fort

alenyar lliure et sembla sols mentida.
Amor, dins les balances de la vida
tu ets l'únic contrapès que té la Mort.

Joan Ferraté

Menàge à quatre

Vaig adonar-me'n en ser a l'avió: volia deixar-te,
Daniel estimat, i al capdavant innocent,
amb el pes de la culpa pel nostre embolic. Ni a la Sandra
ni al seu marit, d'aquest crim, que van promoure tots dos,

mai no els caldrà penedir-se. Vaig ser jo sol a cometre'l,
pel despit que em donà que ens agradessis a tots,
que volguessis que tots t'estiméssim: de tots, t'estimava
jo molt més que ningú, i em desdenyares a mi.
Al meu torn, vaig ser jo, i ningú més, que vaig obstinar-me,
quan em tocà de marxar, a retornar-te el desdeny.
Sí, te'l vaig retornar, i amb quin escriu! Amb la Sandra,
sola a l'aeroport, et vam deixar de costat,
i, lluny de tu, encara la vaig abraçar, i vaig donar-li
l'últim bes d'un amor que ara comprenc que era el teu.
Ho comprenc, i ho sabia de molt abans, rabejant-me
en la perversitat de fer l'amor amb tots dos,
el germà i agermana gran, estimats l'un per l'altre,
tu molt més que ella, però, tu, Daniel, sobretot.
Res de més just: dels dos, si algú va estimar-me de veres,
sé que vas ser també tu, tu i ningú més, pobre nen
sense cap altre amor que el meu amor, exutori
del teu cor ulcerat, bàlsam del teu sofriment.
Doncs, et vaig estimar i em vas estimar: res no compta,
fora d'això. ¿I com és que ens vam tornar prou cruels
per ferir-nos, tu de primer, per conciliar-te
el ridícul marit, sempre posat allí al mig,
i després jo, amb la germana, de qui l'amor compensava
totes les faltes del teu, que no vaig fer presoner?
Lliure, és com et volia, i és lliure que vas estimar-me:
fora d'això, Daniel, no compta res. ¿T'ho creuràs,
que és per aquí que començo a veure-hi clar en l'origen
del meu joc traïdor, que era voler-te imposar,
a tu sol, tot el pes d'un amor que, de franc, no ho podia
ser entre desiguals, que és allò que érem tu i jo?
Lliure, ho vas ser, i és com et volia, i et vaig forçar a ser-ho,
quan et calia ser esclau, el meu esclau, Daniel.
Ara tindria el teu odi, potser; però em sembla, a la llarga,
que valia molt més l'odi que no pas un buit
tan immens com és ara aquest que ens separa: una absència
que és pura negació teva i meva a l'ensem.
Prou sabem que l'un per l'altre ho som tot. ¿Quina inútil

trista por ens retindrà de fer real el real?
Vine, amor meu, i omplim-nos de goig el buit de la vida:
és ser feliços que ens cal; ara, però, tots dos sols.

Francesc Garriga

adeu

del seu desig de solitud
n'havia fet un viure
i esperava miracles
a cada punta del carrer.
de sobte s'adonà
que s'havia fet vell
i que ja no calia cap espera.
desitjà un bon company
mes ja era tard.

que em tornin les paraules

que em tornin les paraules
que havia d'haver dit i no vaig dir.

són meves.
i encara cremen.

de la presó dels dogmes

de la presó dels dogmes
a la presó del cos.

i amb poca fam avui pels rosegons
d'aquest sopar de pobres
engabiats.

Josep Micó Conejero

La planeta

No vaig escollir el cosmos on nàixer,
tampoc la galàxia ni el planeta,
ni el continent ni l'època.
Ni la civilització ni la cultura,
ni la família ni els pares.
No vaig triar la classe social,
no em va preguntar ningú quants germans volia,
ni si en volia.
Tampoc no m'oferiren un cos a la carta:
raça, alçada, dimensions, colors.
No he triat sexe, ni preferències sexuals,
ni coeficient d'intel·ligència,
ni amics ni companys de treball
ni parelles per a l'amor,
ni de segur aquest poema.
No és per mi que no em seguirà la nissaga.
Potser és el paisatge que hi afecta,
potser és la saba de la meua planeta.
Si no ho fora, el goig i el dolor dependrien de mi,
dirien que sempre he estat lliure,
i diran que soc l'únic responsable
de la meua felicitat.

Bresquilles

Fou breu la bella vida.
Però que poderosos van ser aquells perfums.
K.P. Kavafis

Caminen com obres de bosc,
la humitat lubrica els impulsos,
accionen com un ventijol que eriça,
i eixarranquen pel bony les cames.
Un vertigen d'àguila a l'esquena,
demana un mos la redonesa

partida de bresquilla del darrere,
triangle torbador de mugrons i melic
on milers d'espurnes estoven eros,
paradisos d'aigua rere les parpelles,
tots els relats són fregament de llavis
en prats boscosos de viril tendresa,
llepolies el coll, el tos, el piu que creix
i l'abraç que traspassa mons.

Gènere home,
posseir-los com una pell.

Gènere home,
per recórrer tots els camins ens falta llengua.

És un defici que no cessa.
Sort que hi ha el pas del temps i els desenganys.

3.2. Durant

La ruta literària es durà a terme de matí, al llarg de tot el període lectiu del dia, ja que s'ha d'anar de Pedreguer a València en autobús. Es pressuposa aproximadament per a la ruta dues hores, compreses en una hora aproximadament en el seu recorregut, i una altra que implique l'explicació de l'emplaçament, què hi passava i la lectura de les obres. En aquest cas, els continguts compresos en aquesta activitat seran de dues vessants: històrica i lírica.

Al llarg del recorregut es farà una xicoteta contextualització de la temàtica de l'homoerotisme a la València medieval. Coses com ara bé les seues circumstàncies, processos, esdeveniments, personatges i, és clar, com les formes poètiques es poden trobar en la literatura de l'època.

A mesura que arribem als punts d'interés de la mateixa ruta, es farà una explicació més detallada del context socio-històric lligat a l'amor, l'homoerotisme i repressió i estigmatització localitzada en el lloc assenyalat. Coses com l'època on pren part, a quins

governants es lliga la seua existència, quines lleis imperaven que es relacionen amb l'existència d'element LGTB.

Tot seguit es passarà a recitar un poema de temàtica homoeròtica d'autors contemporanis i també d'altres d'èpoques més passades. En aquest cas també es farà una xicoteta explicació teòrica del poeta, així com un xicotet context de l'obra a recitar. Entre els autors amb els que comptarem podrem trobar:

-Maria Mercè Marçal

-Francesc Garriga

-Gaspar Jaén

-Josep Micó Conejero

-Joan Ferraté

-Vicent Pons

-Salvador Jàfer

-Llorenç Moyà

A la fi, es farà un torn de preguntes o comentaris referents al lloc, a la seua història, a l'obra recitada o a l'autor emprat.

Horari de la ruta:

Hora	Punt de la ruta	Persona que dignificarem o rescatarem de la memòria	Poeta i poema que llegirem
8:15-10:00 h.	Eixida del centre cap a València	-----	-----
10:10-10:25	Arribada a l'antic Palau del Real 1	Vicent Pons i Fornés	Vicent Pons , Els bovos. *1 Llorenç Moyà , VII. *2
10:35-10:50	Antiga presó de Sant Narcís	José Estravagante i Bartomeu Teixidor. Viviren una història d'amor a aquesta	Maria-Mercè Marçal , El meu amor sense casa. *5

	2	presó. Moriren executats l'1 de maig del 1622	Francesc Garriga , de la presó dels dogmes. *6
11:00-11:15	Torres de Serrans 3	Gaspar Tornet (s. XVI). Advocat de 54 anys acusat d'haver jagut amb fills de la noblesa valenciana	Francesc Garriga , presentia paraules. *3 Joan Ferraté , Menàge à quatre. *4
11:20- 11:35	Antiga seu de la Santa Inquisició a València 4	Francisco Morales (s. XVII) Etziba als inquisidors que a les Galeres tindria molts amants i que als països àrabs hi havien xics per a satisfer els hòmens	Francesc Garriga , al quarto fosc. *7 Josep Micó Conejero , La planeta. *8
11:35-12:00	Parada per a esmorzar a la Plaça de la Mare de Déu	-----	-----
12:00-12:15	Plaça de la Mare de Déu 5	Salvador Morales (1574) frare que va tindre una història d'amor amb Baptista Tafolla. Moriren els dos a la foguera	Maria-Mercè Marçal , on trobar-nos. *9 Francesc Garriga , que em tornin les paraules. *10
12:25-12:40	Plaça del Mercat 6	Pel gran auto de fe del 1625 en què van cremar 12 homosexuals amb el rètol: por sodomitas	Salvador Jàfer , Lívid cavalca. *11 Josep Micó Conejero , Bresquilles. *12
13:00-13:15	la Petxina 7	Amador de Molina (1588) home casat a la força que tenia encontres amb hòmens. Mort a la foguera	Gaspar Jaén , Joan Navarro.*13 Vicent Pons , Salm del mig segle.*14

Poemes complementaris de la ruta que no s'han donat a l'aula:

Francesc Garriga

pressentia paraules

pressentia paraules
quan he obert el matí.
tinc amor?
tinc amics?
trobo el goig que no vull,
mai la pau que voldria.

de la presó dels dogmes

de la presó dels dogmes
a la presó del cos.

i amb poca fam avui pels rosegons
d'aquests sopar de pobres
engabiats.

al quarto fosc

al quarto fosc dels anys quaranta
(digueu cinquanta, si voleu, seixanta...)
la por

d'un sexe confiat, diables a les mans.
dpr,or, vetllar,
pregàries.

només el llop astut
tenia la mesura del teu cos,
la nit daurada d'una pell,
la teva.

ni uns ulls ni uns llavis, cap desig
amb carícies noves.

ara ves a buscar les nis perdudes!

que em tornin les paraules

que em tornin les paraules
que havia d'haver dit i no vaig dir.

són meves.
i encara em cremen.

Maria-Mercè Marçal

El meu amor sense casa

El meu amor sense casa.
L'ombra del meu amor sense casa.
La bala que travessa l'ombra del meu amor sense casa.
El vent que arrenca les fulles que cobreixen la bala que travessa
l'ombra del meu amor sense casa.
Els meus ulls que arrenen en el vent que arrenca les fulles
que cobreixen la bala que travessa l'ombra del meu amor
sense casa.
El meu amor que s'emmiralla en els ulls que arrenen en el vent
que arrenca les fulles que cobreixen la bala que travessa
l'ombra del meu amor sense casa.

on trobar-nos

¿On trobar-nos, enllà d'aquest espai
marcat, sota el segell
reial de l'esperver, on d'entrada, per viure,
ens hem traït?

Refer
el vell pacte de sang
trencat
saber on ets tu, on soc jo.

Qui ho sap...nosaltres...

i un altre nom, si us plau, per a l'amor.

Salvador Jàfer

Lívid cavalca

Lívid cavalca, lívid cavalca, Lívius, l'alba, que no tens temps per a l'amor el monjo ha cantat totes les cançons i allò que vosaltres anomeneu plaer és per a mi una màscara. Encalça'm, perdut, encalça'm pel meu camí de fletxes no podem estimar. Els teus àngels músics baixen fent giravolts des de la muntanya sagrada de la desolació. I ara l'ensopegada farà esqueixar les finíssimes cordes de metall: em dolen com una nostàlgia que no he après a madurar. Oh Lívius, fes aterrar els núvols un bon matí i que mai més no se'n puguen aixecar! Aquest espetec de caixes em trepana el pensament. Fa dies que me'l trobe quallat i no serveix per a res, vibra meua, per a res. Oh Lívius, la sang raja freda vers el riu de la mort i el seu corrent és d'or, i el vendaval d'escuma! El foc abraça les cortines i s'escampa per la casa, per les voltes del cel, i més enllà: m'escoltes? El concert, la música del cos fa que no pense en res. Lívius; després de tot, el desig s'emancipa i es perd. Però quan el diable canta, grata, grata l'esperit de la rosa. Lívid cavalca, lívid cavalca, Lívius l'alba.

Vicent Pons

Els bovos*1

Els bovos, els coixos i els mongòlics,
els cecs, els xiquets i els abandonats,
els fills que no tenen ni coneixen mare,
les dones de la vida i tots els maricons,
les lesbianes, les feministes i els adúlter

els drogoaddictes, els borratxos i els bufats,
els fadrins i les fadrines ja histèrics
i tots els casats que viuen separats,
els subnormals en tots els graus classificables,
els folls que en manicomis estan tancats,
les mares fadrines assenyalades per mans santes,
els xulos, les alcavotes, els cabrons i els empresonats.
Que vinguen tots els marginats del món.
Crideu-los!
Els hòmens decents, normals, tenen por d'acceptar-ho
però són encara els seus germans.

Salm del mig segle

Et done gràcies, Senyor,
per tants anys de vida i lluita esperançada
perquè m'has fet estimar tota criatura
per ensenyar-me el compromís fraternal de cada dia
amb tots els dèbils i menuts
que sofreixen en silenci i se'ls nega la paraula
perquè he descobert l'obra efímera dels hòmens
i el testimoniatge de totes les arts i totes les cultures

La meva lloança humil vull que t'arribe
a la teva llum que es fa present a tothora
en aquesta follia d'estimar sense mesura
en aquest amor que vull transformar en poesia

Et demane que quan cloques els meus ulls
ací a la terra et retrobe eternament i cara a cara
i desveles tots els secrets de la saviesa
que els segles amagaren a la nissaga humana
perquè sé que seré salvat sols per estimar sempre
transformat en branca d'olivera cisellada per la pluja

Deixa'm que pose els amics per vàlid testimoni
i els àngels, el gessamí, la vela i les gavines blanques.

3.3. Després

Una vegada finalitzada la ruta literària, es duran a terme unes tasques a l'aula amb l'objectiu de valorar l'aprenentatge assolit arran d'aquesta activitat.

Així, en aquesta última tasca final que durarà una única sessió (una hora), els alumnes hauran de treballar tant individualment com en grup.

Llavors, pel que fa a la part individual, els alumnes, en primer lloc, hauran de respondre per escrit una sèrie de preguntes que estaran més enfocades principalment a allò que han après sobre els poetes i les obres vistes, els esdeveniments i personatges històrics relacionats amb els llocs visitats, etc. A continuació, hi haurà una pregunta on es demanarà una breu valoració personal sobre l'activitat, és a dir, els alumnes hauran de contestar coses com ara quina és la visió que tenen ara sobre la poesia LGTB, quin ha sigut l'aspecte que més li ha agradat (lloc, poema, poeta, esdeveniment històric, etc) sobre l'activitat de la ruta en general i per què, si els ha fet tindre una major consciència sobre la temàtica tractada (LGBTB), etc.

Per últim, visualitzarem una pel·lícula catalana anomenada "Krampack" que retrata les vivències de dos adolescents que descobreixen la seua sexualitat de forma amical i amb tensions pròpies d'aquestes edats i descobriments. Aquest llargmetratge evidencia algunes pautes observades durant l'anàlisi de les sessions d'aula i plasmades durant la ruta i servirà per a elaborar, com a producte final, una reflexió general escrita de caire expositiu-argumentatiu en què plasmen el treball en valors, la visió històrica i l'aprenentatge personal basat en la poesia i la vivència com a persones. El darrer dia, una vegada acabada i entregada la part escrita, s'aprofitaran els últims minuts a classe (uns 15-20 minuts) per a fer una posada en comú entre tots, cosa que resultarà ben profitosa per a veure i comparar les diferents opinions i punts de vista de tots els alumnes. A més, el fet que aquest debat es faci després d'haver realitzat una part escrita en què havien hagut de reflexionar, farà que tinguen unes idees més clares i productives, és a dir, que el debat serà més fecund i interessant.

Finalment, una vegada exposades les diverses perspectives dels alumnes, es finalitzarà la classe amb una breu reflexió final del docent, i d'aquesta manera es donaria per concloua l'activitat de la ruta literària.

4. Avaluació

Pel que fa a com s'avaluarà aquesta activitat es tindran en compte dues situacions en què l'evolució de la temàtica a l'aula i de la concreció de la ruta després es concretarà en dues formes d'avaluar el seguiment i el compromís de l'alumne amb la proposta. En primer lloc, s'avaluarà, a través d'un text argumentatiu elaborat per l'alumnat en què divagarà sobre els drets de les persones i els drets sexuals al voltant de la temàtica plantejada, la seua capacitat d'involucració i anàlisi en la part prèvia a la realització de la ruta, que correspondrà a un 30% de la nota. En segon lloc, s'avaluarà l'article d'opinió que confeccionaran després d'haver assistit a les sessions d'aula, a la ruta i a la sessió posterior a classe amb una rúbrica en què s'inclouran tots els elements principals del que s'ha donat a classe i la seua capacitat reflexiva plasmada en el text i en la participació general, que correspondria a un 50% de la nota. L'altre 20% se situaria en una assemblea d'aula en què es posaria en comú tot el que han après i assimilat, partint de l'article d'opinió i el text argumentatiu que van elaborar, i establir una conclusió final conjunta de tot el que s'ha produït globalment i de forma característica en el treball donat.

5. Ruta

5.1. Itinerari

La ruta està compresa de manera lineal a la ciutat de València de manera que es puga dur a terme en un mateix dia i en un temps aproximat a peu d'una hora aproximadament. A aquest temps cal afegir, però, les activitats proposades en cadascuna de les parades de la ruta, en les quals es procedirà a fer una lectura poètica de poesia LGTB d'autors tant actuals com de temps anteriors i es procedirà a la contextualització exacta de l'emplaçament triat perquè els alumnes tinguen un abast conceptual des de dos perspectives. Per un costat, la perspectiva literària, i, per un altre costat, la històrica, que emmarcaria el concepte a estudiar i conscienciar: l'evolució i tractament d'aquestes persones al llarg de la història i la lluita per construir un món millor, divers i amable en què totes les persones tenen cabuda, com bé ens ho detalla la LOMLOE en l'atenció a la diversitat tant des d'un prisma de diversitat dins l'aula com des de l'abordament de la varietat afectiva de les persones per a construir una societat igual i plural.

El projecte, enfocat des d'una perspectiva multidisciplinar, aniria encaminat a la participació dels professors del departament de valencià i d'història ja que, com s'ha

explicat, el departament d'història enquadri el seu contingut per a integrar el tractament de l'homosexualitat en la història i, el de valencià, que explicaria la vessant literària, en un aprofundiment de la poesia en general i de la LGTB en particular després. Tot construït per a ampliar el seu ventall, tant del món que els envolta i que els és desconegut, com de poetes històricament silenciats, que ara prendran veu.

Així doncs, el tractament de la poesia LGTB a l'aula ens servirà com a pretext per a motivar els alumnes a visitar emplaçaments on històricament aquestes persones han patit i viscut els seus designis i que serviran per a apuntalar tant els coneixements rebuts a l'aula en història com els rebuts en valencià en què treballaríem l'expressió dels sentiments, la dignitat humana i la frustració derivada pel tractament històric que han rebut per la incomprensió de la societat del moment, tal com entreveurem ens els poemes treballats a classe i que hauran de portar a la ruta per a llegir-los i dimensionar i homenatjar, ara sí, els llocs històricament marcats.

Començaríem pel Palau Reial de València, lloc en què s'instaurà primerament la Santa Inquisició a València i tractaríem tant la importància històrica del desaparegut monument com la forma en què aquesta institució va anar, a poc a poc, implantant-se en les nostres terres.

Seguiríem cap a l'antiga seu de la Santa Inquisició a València, traslladada després del Palau Reial a unes cases comprades i reformades prop del Palau de les Corts Valencianes i de la Generalitat. Acotaríem ací els influxos d'aquesta institució i explicaríem a grans trets com funcionava i com cominava tots aquells que queien en els seus braços, en aquest cas, les persones homosexuals. i explicaríem vivències viscudes allà, per a redimensionar l'espai i eixamplar el camí de la ruta, ja ací profundament dins de la temàtica. Passaríem tot seguit a les torres de Serrans, lloc en què s'empresonaven a alguns d'ells i en què es vivien tota classe de penúries.

Una vegada vistos els tres eixos: palau, seu i presó, passariem a contemplar l'entorn de la Catedral de València, en què passaven en processó els jutjats i penitents de la Santa Inquisició per a, tot seguit, dirigir-nos a la Plaça del Mercat, espai on s'ajusticiaven alguns d'ells i on la Santa Inquisició feia ostentació del seu poder.

Tot seguit, visitariem l'antiga presó de sant Agustí en què empresonaven a una quantitat ingent de persones i acabariem la ruta a la petxina del llit del riu del Túria, lloc on

es llançaven els cadàvers que no eren cremats que quedaven a mercè del feram i la inclemència.

5.2. *Explicació poètica*

Els poemes viatgen a través dels punts de la ruta seleccionats igual que l'espectador i participant de la ruta navega entre els relats històrics, les emocions i el pensament envers les explicacions i homenatges que hi anem fent. La ruta comença i acaba amb l'autor Vicent Pons, ja que per al centre que hem escollit, resulta una figura desconeguda, però alhora propera, que hem volgut rescatar de l'oblit i posar en el seu coneixement per a ser valorada. Per un altre costat, comptem, en segon terme, amb la figura de Gaspar Jaén que tanca, juntament amb Vicent Pons, la ruta literària, ja que haurà estat un autor treballat a l'aula i, a banda, comprovem com el seu poema està ambientat en els entorns de la Petxina, destinació final de la nostra ruta.

Amb això, podem dibuixar com evoluciona la ruta. Primerament, amb el poema de Vicent Pons "els bovós" constatem com directament apel·la a totes les persones marginades, estigmatitzades i menystingudes de la societat per a dignificar-les, posar-les al costat dels normals, que esdevenen, ací, la minoria de totes les coses i les exalça. Clama, doncs, a la reunió i al missatge directe, punxant i transgressor, que crida l'atenció dels oients i provoca una forma de capgirar les minories que esdevenen majories i les presenta sense floridures a l'oient. Amb el següent poema de Llorenç Moyà "VII" ens fa reflexionar al voltant de la concepció de l'amor hegemònic i ens posa en la pell del que sent una persona quan estima diferent, el daltabaix de les circumstàncies i la vivesa que suposa aferrar-se al goig amorós per a no defallir a causa del context que cus a pors i agullons la persona que l'experimenta.

En la segon parada, trobem en primera instància el poema de Francesc Garriga "pressentia paraules", un poema que ens capbussa en el pensament superflu que senten moltes persones homosexuals que han estat reprimides per la societat i que tenen dificultats per a aconseguir un amor estable, veritable i durador i aproxima ja al participant de la ruta a impregnar-se del sentiment de solitud que han patit aquestes persones. En el segon poema, menàge à quatre, de Joan Ferraté, ens relata ja detalladament el procés que han patit moltes persones homosexuals que han rebutjat l'estima cap a un altre home espentat per les circumstàncies en què havien d'estar amb una xicota i que, després, al cap dels anys, ha

esdevingut una pena d'inevitable retorn, però d'il·lusió encara palpable, com en un alè d'esperança del que hauria pogut ser i que pot convertir-se en realitat.

En el tercer punt, ja prenint un major contacte amb l'entorn i amb les experiències allí viscudes, els poemes seleccionats conviden a homenatjar i entendre aquests amants que donaven la vida per no seguir els camins estipulats per la norma. Així, en el primer poema de Maria-Mercè Marçal "el meu amor sense casa", ens redirigeix obertament als protagonistes d'aquesta parada i condiciona la mirada del participant en entendre les vicissituds personals a què havien de fer front aquestes persones, condemnades a viure l'amor d'amagat, fora dels domicilis habituals, sempre amb la por de ser descoberts, però impassibles en la pulsó que els impedia no actuar: estimar-se. El segon poema de Francesc Garriga "de la presó dels dogmes" etziba ja clarament el marc en què s'encabeix l'amor i el rebuig històric cap als homosexuals: la hipocresia del dogma imperant i la frustració de no poder alliberar-se ni de les convencions ni de les passions internes, el cos.

La quarta parada, ja plenament en l'epicentre de tota la repressió soferta, s'obri amb el poema de Francesc Garriga "el quarto fosc" en què injecta el sentiment de la por, la repressió i la sensació d'infinitud d'una forma d'actuar hostil i inhumana, només apaivagada per la separació de quatre parets que aïllen l'individu de la realitat, com en una presó elegida, però no volguda. El segon poema de Josep Micó Conejero "la meua planeta" apunta cap a una reflexió com a societat i coma individu de la condició aleatòria de les circumstàncies i característiques humanes en què tot el que som ha estat producte de l'atzar, que res hem escollit, tampoc la sexualitat, i que, a causa de tots els factors que embolcallen el sentir homosexual, ni tan sols ells poden triar la felicitat ja que depén de les actituds, posicions i moral de la resta, una esclavitud completa.

El cinqué punt, que serveix de transició entre la Santa Inquisició i la plaça del Mercat, esdevé també una petita ruta que els condemnats per aquesta institució recorrien amb la cucurulla i la gramalleta camí a l'acte de fe del Sant Ofici, que tant es podia celebrar a la plaça de la Mare de Déu com a la plaça del Mercat. Ací, el poema de Maria-Mercè Marçal "on trobar-nos" assenyala obertament el desig de transcendir i escapar de l'espai ofegador i caminar, fora dels constructes impositius, en un nou camí que concebia l'amor sense qualificatius, sense assenyalaments. El segon poema de Francesc Garriga "que em tornin les paraules" esdevé un cant posat en la nostra veu que es configura ací a mode d'expressió d'allò que els condemnats podien sentir, que nugats i avergonyits, havien d'engolir. Es, en si mateix, una llança del que devien sentir i que ara nosaltres il·luminem: el camí a la foguera.

La sisena parada, ja en la plaça del Mercat, emplaçament on es produïen les execucions i actes de fe, presentem el poema de Salvador Jàfer "Lívid cavalca". Un poema que esdevé un clam, com en l'últim moment en el cadafal, per a acabar amb tot, arrabassar amb tot allò que el condemna i atorgar-li el disseny de contemplar un nou naixement, un nou món, una nova alba, una nova vida. El segon poema de Josep Micó Conejero "Bresquilles" entaula les raons per les quals aquestes persones van ser perseguides i cremades i exposa el desig irrefrenable, inherent a l'espècie humana, del plaer i de l'amor que, a causa d'una societat cruel, classificadora i encotillada, veien els homosexuals tallades les seues esperances i desitjos, com tallades veien les seues vides.

El seté i últim punt, la Petxina, lloc en què llançaven els cadàvers que no havien sigut cremats o que s'havien cremat parcialment, serveix ja de cloenda i homenatge per tots aquells que van donar la vida per estimar i ser diferents, per tantes persones corpreses per l'odi i la ira que, en un lloc com aquest, deixaven morir les seues restes corporals. Servirà aquest punt per a acabar amb un poema de Gaspar Jaén esdevingut en aquesta localització i una oda final, una remissió, un plany d'esperança per totes aquelles persones que adés i ara segueixen sent diana d'aquest odi, repressió i mort que, gràcies a la cultura, els valors i la memòria, trebalem perquè no es tornen a repetir. És per això que el poema de Vicent Pons "salm de mig segle" s'articula com un vertader salm contestat per tota la societat i capitanejat per cada persona defallida, patida i reprimida per aquesta lacra homofòbica.

6. Conclusions

En un context curricular en què s'aposta per la inclusió i l'aproximació a la literatura des de vessants realistes i personals, aquesta proposta indaga en la investigació d'una temàtica històricament invisibilitzada i esperona, tant al professorat com a l'alumnat, a investigar i crear una dimensió explicativa i investigadora totalment actual i innovadora, ja que proporciona noves perspectives i maneres realistes d'acostar-nos a la poesia i a la història del fenomen homoeròtic.

Per tant, aquest plantejament esdevé un recurs idoni per al tractament de realitats desconegudes i de literatura paral·lelament soterrada o invisibilitzada, com és la poesia LGTB i les realitats afectives associades que aquest projecte ha abordat i redimensionat. La valoració de l'espai i la dignificació lligada a ell rep en aquest projecte un marc transcendental que cobra una rellevància íntima, personal i humana que ajuda a copsar

satisfactoria i profundament tant la visió que aquestes persones havien d'afrontar com l'ancoratge de les reflexions i de la presa de consciència que dels nostres alumnes, a partir del treball realitzat a l'aula, se'n deriva.

Així, la proposta que s'ha dut a terme destaca principalment per la seua temàtica, ja que es tracta d'un tema força rellevant que necessita, sense dubte, ser parlat per conscienciar. Es combina, succintament, una tasca historicoliterària molt enriquidora amb qüestions socials rellevants, com és el tema LGTB, que com hem vist, no només està present actualment, sinó també molts anys enrere.

Al cap i a la fi, és un treball que apel·la la compassió, l'empatia, el treball col·lectiu i la posada en pràctica de la imaginació, la creativitat, el sentit crític i el foment de visibilització afectiva, emocional, humana i, sobretot, social i ètica. Se situa en un món que planteja cada vegada més la individualitat com a mode de vida i el pensament exclouent de les vivències, corrents, ideologies o situacions personals externes que aquesta ruta literària amb el seu tractament a l'aula pretén capgirar i reformular. Sens dubte, comptat i debatut, aquesta iniciativa refà el concepte canònic de poesia amorosa i reescriu un passat que es pretengué soterrar en l'ostracisme. Amb això, ara, en el treball conjunt proposat entre alumnat i professorat es rescata, dignifica i embolcalla, amb veu diversa i enriquida, un sector poblacional que clamava silenciosament l'homenatge i la coneixença de tot el ventall històric, literari i vivencial d'una forma d'estimar injustament perseguida i, en aquest punt, destacada i apreciada.

7. Bibliografia

- FORNÉS, Pons (2003): *Analectes*. (1^a ed) Ajuntament de Pedreguer.
- JAÉN I URBAN, Gaspar (2014): *Per a saber d'amor (Obra poètica)*.
- PORTELL, Sebastià (2018): *Amors sense casa. poesia LGBTQ catalana*. (3^a ed.) Barcelona: Angle Editorial.